

Voorlezen en jeugdboeken in de curricula van de Pabo's

MARTHA E. OTTER
HARRY PAUS

Lezen
.....
STICHTING LEZEN

Deze publicatie is uitsluitend te downloaden via www.lezen.nl

Voorlezen en jeugdboeken in de curricula van de Pabo's

.....
Stichting Lezen

Colofon

Stichting Lezen
Oxford House
Nieuwezijds Voorburgwal 328G
1012 RW Amsterdam
020-6230566
www.lezen.nl
info@lezen.nl

Vormgeving cover

Lijn 1 Haarlem, Ramona Dales

Dit onderzoek is uitgevoerd door Martha E. Otter en Harry Paus met financiële steun van Stichting Lezen, Amsterdam.

© 1998. Stichting Lezen, Amsterdam

Voorlezen en jeugdboeken in de curricula van de Pabo's
.....
Stichting Lezen

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Plaats van voorlezen en jeugdliteratuur Pabo's	3
3	Samenvatting, conclusie, nabeschuwing en aanbevelingen	17

Voorlezen en jeugdboeken in de curricula van de Pabo's

.....
Stichting Lezen

1 Inleiding

In dit verslag staan de resultaten vermeld van een onderzoek naar de plaats van (voor)lezen op de Pabo's. Het onderzoek wil antwoord geven op de volgende vragen:

- I Wat is de plaats van voorlezen en jeugdliteratuur op de Pabo's.
- II Welke bronnen, activiteiten, doelen en vaardigheden gebruiken studenten om voorlezen en jeugdliteratuur een plaats te geven in de onderwijspraktijk.

De gegevens zijn verzameld met behulp van een schriftelijke vragenlijst. De vragenlijst is tot stand gekomen in nauw overleg met o.a. SLO, Netwerk Nederlands, Expertise Centrum Nederlands, Landelijk Overleg Lerarenopleiding, KPC, Landelijk Overleg Pabo-Studenten en Projectbureau Schoolbibliotheken 2000.

De vragenlijst is op naam verstuurd naar de hoofden van de Sectie Nederlands van alle (53) Pabo's in Nederland. Ruim 42% van de Secties Nederlands (22) hebben de vragenlijst geretourneerd. Helaas kon één vragenlijst niet verwerkt worden door (veel) te late retournering. De spreiding over het land is goed te noemen. Zo zijn vragenlijsten geretourneerd van Pabo's gesitueerd in Noord- en Zuidholland, Utrecht, Brabant, Limburg, Gelderland, Drenthe, Overijssel en Groningen.

Dat slechts een deel van de Pabo's gereageerd heeft, betekent dat er geen algemeen geldende conclusies uit het onderzoek getrokken kunnen worden. Met name omdat we niet weten of de Pabo's die aan het onderzoek hebben deelgenomen representatief zijn voor alle Pabo's in Nederland. Een niet onaannemelijke veronderstelling is namelijk dat juist actieve Pabo's op het gebied van voorlezen en jeugdliteratuur de vragenlijst hebben geretourneerd. Dit laatste kan betekenen dat de onderzoeksresultaten een te positief beeld weerspiegelen van de plaats van voorlezen en jeugdliteratuur in de curricula van de Pabo's in Nederland.

De vragen in de vragenlijst hebben betrekking op de programma's van de Pabo's. **Bij het beantwoorden van de vragen is aan de respondenten gevraagd om een willekeurige student in gedachten te nemen die net zijn eindexamen heeft gehaald. Onder een willekeurige student werd verstaan een student die zich niet gespecialiseerd heeft in jeugdliteratuur.**

Presentatie van de gegevens

Zoals hierboven al is opgemerkt, heeft ruim 42% van de Pabo's aan het onderzoek meegewerkt. De resultaten van het onderhavige onderzoek hebben natuurlijk uitsluitend betrekking op de curricula van deze Pabo's.

De respondenten konden meestal op een zespuntsschaal aangeven in hoeverre hun programma aandacht schenkt aan een bepaalde activiteit of bron (0= geen aandacht; 6= heel veel aandacht). De resultaten zijn in tabellen verwerkt. Daarbij zijn de oorspronkelijk vragen opgenomen, vergezeld van de gemiddelde schaalwaarde en de standaarddeviatie.

Bovendien is per vraag het percentage respondenten opgenomen dat aangeeft dat in hun programma daar tamelijk tot heel veel aandacht aan wordt besteed. Bij een aantal vragen rapporteren we geen gemiddelde maar geven we het percentage respondenten weer dat een bepaalde antwoordcategorie heeft gekozen. Indien de percentages niet precies tot 100% sommeren, komt dit door afrondingen.

De tabellen worden gevolgd door een korte samenvattende bespreking. Daarbij worden soms ook gegevens verstrekt die niet in de tabel zijn terug te vinden.

Behalve meerkeuzevragen bevat de vragenlijst ook open vragen. Bij elke serie vragen over een bepaald onderwerp kon men de vragenlijst aanvullen. Deze aanvullingen worden in de tekst opgenomen.

Samenvatting, algemene conclusie, nabeschuiving en aanbevelingen

In de laatste paragraaf wordt het onderzoek samengevat en vindt men de conclusie, nabeschuiving en een aantal aanbevelingen.

SCO Kohnstamm Instituut in opdracht van Stichting Lezen
februari 1998

2 Plaats van voorlezen en jeugdliteratuur op de Pabo's

Aantal contacturen aan voorlezen als technische vaardigheid

De vragenlijst informeerde naar het aantal contacturen dat in de programma's wordt besteed aan voorlezen als technische vaardigheid. De resultaten zijn opgenomen in tabel 1.

Tabel 1: Aantal contacturen aan voorlezen als technische vaardigheid (in %)

Het totaal aantal contacturen dat besteed wordt aan voorlezen als technische vaardigheid (voorlezen in de spreektaal, rustig leestempo en oogcontact maken e.d.). is in uw programma ongeveer:	
0 uur	0
1 uur	10
2-3 uur	14
4-5 uur	57
6-7 uur	10
8-9 uur	5
10-11 uur	5
12-13 uur	0
14-15 uur	0
16-17 uur	0
anders, namelijk ... uur	0

Uit de tabel komt in de eerste plaats naar voren dat er in alle Pabo-programma's -van Pabo's die aan onderzoek hebben deelgenomen-- aandacht is voor voorlezen als technische vaardigheid. Van enige spreiding is wèl sprake. Zo wordt op bijna 60% van de Pabo's tussen de vier à vijf uur aan voorlezen als technische vaardigheid besteed, op 10% is dit één uur en 10% van de Pabo's besteedt hier minimaal 8 uur aan. De gemiddelde tijdbesteding is ongeveer viereneenhalf uur.

Aantal contacturen jeugdliteratuur

Vervolgens hebben we geïnformeerd naar het aantal contacturen jeugdliteratuur in de programma's van de Pabo's. In tabel 2 staan de resultaten.

Tabel 2: Aantal contacturen jeugdliteratuur (in %)

Het totaal aantal contacturen dat besteed wordt aan jeugdliteratuur in uw programma is ongeveer:	
0 uur	0
1-8 uur	10
9-16 uur	29
17-24 uur	14
25-32 uur	24
33-40 uur	14
41-48 uur	0
49-56 uur	10
57-64 uur	0
65-72 uur	0
73-80 uur	0
anders, namelijk ... uur	0

Het gemiddeld aantal contacturen jeugdliteratuur (in alle 21 Pabo-programma's) is ongeveer 20. Uit de tabel blijkt echter dat het aantal contacturen jeugdliteratuur ook flink kleiner kan zijn, zelfs minder dan 8 uur komt voor. Aan de andere kant zijn er ook Pabo's waar relatief veel tijd wordt ingeruimd voor jeugdliteratuur. Bijna een kwart besteedt hieraan minimaal 33 uur.

Jeugdboeken

De vragenlijst bevatte een tweetal vragen over het aantal jeugdboeken dat studenten moeten lezen. Er is onderscheid gemaakt tussen jeugdboeken voor de onderbouw en bovenbouw. In tabel 3 staan de resultaten.

Tabel 3: aantal gelezen jeugdboeken (in %)

Hoeveel jeugdboeken die bestemd zijn voor leerjaar ... lezen studenten in uw programma?	Leerjaar 1 t/m 4	Leerjaar 5 t/m 8
0 boeken	0	0
1-5 boeken	0	0
6-10 boeken	19	29
11-15 boeken	38	29
16-20 boeken	24	24
21-25 boeken	0	0
26-30 boeken	14	14
31-35 boeken	0	0
36-40 boeken	0	0
41-45 boeken	5	5

Uit de tabel blijkt dat alle studenten een aantal jeugdboeken leert kennen. Het aantal boeken in de verschillende Pabo-programma's wisselt sterk. Zo leest bijna een vijfde deel van de studenten niet meer dan 10 boeken bestemd voor leerjaar 1 tot en met 4. Dit betekent nog geen drie boeken per leerjaar. Daarentegen leest bijna een vijfde van de studenten minimaal 26 boeken voor de genoemde leerjaren, iets meer dan zes boeken per leerjaar.

Voor leerjaar 5 tot en met 8 is het beeld min of meer overeenkomstig. Bijna 30% van de studenten leest maximaal 10 boeken voor leerjaar 4 tot en met 8 en bijna een vijfde deel leest er minimaal 26.

We zijn nagegaan of het aantal boeken dat studenten voor de onder- en bovenbouw moet lezen met elkaar samenhangt. Dit blijkt het geval. De correlatie is uitzonderlijk hoog (.99). Anders geformuleerd: studenten die veel (of weinig) boeken moeten lezen voor de onderbouw doen dit ook voor de bovenbouw. Dit betekent dat er Pabo's zijn die leerkrachten 'afleveren' met een smalle basis aangaande kennis van jeugdboeken (soms nog geen drie boeken per leerjaar), en Pabo's waar deze basis (relatief gezien) fiks breder is (maximaal negen boeken per leerjaar).

Aandachtspunten in het onderwijsprogramma

De vragenlijst bevatte een aantal vragen over de inhoud van het programma. Bij deze vraag konden de respondenten kiezen uit de volgende antwoordcategorieën: 0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3=niet veel/niet weinig; 4=tamelijk veel; 5=heel veel. Tabel 4 geeft het gemiddelde op de 6-puntsschaal (M); de standaarddeviatie (SD) en het percentage respondenten dat heeft gekozen voor schaalwaarde 4 of 5 (tamelijk veel of heel veel). De resultaten staan in tabel 4.

Tabel 4: Inhoud van het programma

0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

In hoeverre wordt er in uw programma aandacht besteed aan het volgende?	M	SD	tamelijk/heel veel
a. de geschiedenis van de jeugdliteratuur	2.10	.83	5
b. prentenboeken	4.05	.67	81
c. sprookjes	2.81	.93	24
d. poëzie	3.29	.85	33
e. griezelverhalen	1.29	.85	0
f. dierverhalen	1.81	1.03	5
g. geschiedverhalen	2.00	1.12	10
h. science fiction	.95	.74	5
i. reisverhalen	.95	.80	5
j. stripboeken	1.33	.73	5
k. anders, namelijk	4.00	.00	14

Uit tabel 4 blijkt dat op ruim 80% van de Pabo's veel aandacht wordt besteed aan prentenboeken (b). Daarnaast besteedt bijna 33% van de Pabo's veel aandacht aan poëzie (d) en een kwart schenkt veel aandacht aan sprookjes (c).

Een aantal verhaaltypen krijgt veel minder of soms geen enkele aandacht. Dit zijn science fiction verhalen (h), stripboeken (j) en reisverhalen (i). Ook griezelverhalen (e) komen er bekaaid af en dat is opmerkelijk te noemen daar dit genre bij basisschoolkinderen erg in trek is. Twee verhaaltypen bestrijken de gehele range van antwoordcategorieën: geschiedverhalen (g) en dierverhalen (f). Op de meeste Pabo's worden aan deze genres niet zoveel aandacht besteed. Op een enkele is er helemaal geen aandacht voor en op een enkele juist heel veel. Tabel 4 laat ook zien dat de geschiedenis van de jeugdliteratuur een lage prioriteit in de programma's heeft.

De lijst met verhaalgenres is redelijk dekkend geweest. Slechts drie respondenten hebben de lijst aangevuld met een categorie: jeugdboeken 13+, verhalende literatuur (incl. klassieke kinderboeken) en multiculturele verhalen.

We concluderen dat - gezien de sterke aandacht voor prentenboeken en poëzie --de Pabo-programma's zich vooral richten op de onderbouw van het basisonderwijs, met name op leerjaar 1 en 2. De aandacht voor verhaalgenres die in midden- en bovenbouw zeer bruikbaar zijn, krijgen minder aandacht. Dit betekent dat toekomstige leerkrachten voor deze 'bouwen' met een karig gevulde rugzak voor de klas zullen staan.

Beoordelen van jeugdliteratuur

Ook zijn er een tweetal vragen gesteld over het beoordelen van jeugdliteratuur. De resultaten staan in tabel 5.

Tabel 5: Aandacht voor het beoordelen van jeugdliteratuur (in %)

0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

In hoeverre wordt er in uw programma aandacht besteed aan het beoordelen van jeugdliteratuur op de volgende onderdelen?	M	SD	tameijk/ heel veel
a. pedagogische aspecten (bijvoorbeeld interculturele aspecten)	3.67	.73	62
b. literaire kenmerken	3.48	.87	57
c. anders, namelijk	3.86	.38	27

Bij het beoordelen van jeugdliteratuur besteden alle ondervraagde Pabo's aandacht aan pedagogische aspecten. Iets meer dan 60% zegt hieraan tamelijk of heel veel aandacht te schenken (a). Slechts 6% zegt hier vrij weinig aandacht aan te schenken. Een overeenkomstig beeld komt naar voren voor het onderdeel literaire kenmerken (b). In ruim de helft van de Pabo-programma's wordt hier tamelijk of heel veel aandacht aan besteed. Slechts 12% besteedt hieraan weinig aandacht.

Ruim een kwart van de Pabo's besteedt -- naast de onderdelen a en b -- ook veel aandacht aan maatschappelijke aspecten of maatschappijkritiek, een enkele Pabo noemt didactische mogelijkheden als beoordelingsaspect of leeftijdsaspecten.

We concluderen dat het beoordelen van jeugdliteratuur tamelijk veel aandacht krijgt in Pabo-programma's. Eerder is opgemerkt dat Pabo-studenten zelf weinig jeugdboeken (moeten) lezen (zie tabel 3). Dit lijkt er op te duiden dat Pabo-studenten relatief veel kennis opdoen over (het beoordelen van) jeugdboeken maar dat zij deze kennis maar in beperkte mate in de praktijk leren toepassen.

Bronnen, activiteiten en doelen om voorlezen en jeugdliteratuur een plek te geven in de onderwijspraktijk

Bronnen

In de vragenlijst werd een aantal bronnen opgesomd waaraan men aandacht kan besteden in de onderwijsprogramma's. De resultaten staan in tabel 6.

Tabel 6: Aandacht voor bronnen

0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

Wie voorleest, gebruikt een boek. In hoeverre wordt in uw programma aandacht besteed aan de volgende bronnen?	M	SD	tamelijk/ heel veel
a. gids 'Boek en Jeugd'	2.95	1.24	38
b. vaktijdschriften 'bijv. Leesgoed'	2.43	1.12	19
c. de openbare bibliotheek	3.05	.92	20
d. de boekhandel	2.33	1.35	19
e. materiaal van uitgevers (bijv. Kinderboekenmolen)	3.00	1.10	38
f. kranten	2.50	1.32	25
g. radio/tv	1.95	1.43	19
h. mediatheek Pabo	4.15	.93	75
i. anders, namelijk	4.00	1.00	17

De mediatheek (h) van de Pabo blijkt de bron die studenten leren kennen tijdens hun opleiding: driekwart van de Pabo's zegt aan deze bron tamelijk tot heel veel aandacht te schenken. Alle andere bronnen worden veel minder onder de aandacht van de studenten gebracht.

De vragen a tot en met h vormen een schaal (coëfficiënt $\alpha = .79$). Dit betekent dat de antwoorden met elkaar samenhangen. Anders geformuleerd: indien respondenten aangeven dat in hun programma er veel (of juist weinig) aandacht wordt besteed aan de gids 'Boek en Jeugd' (a) dan besteedt het programma ook veel (of juist heel weinig) aandacht aan de andere informatiebronnen die genoemd worden (vaktijdschriften, de boekhandel of bijvoorbeeld kranten).

De lijst werd door een aantal Pabo-docenten aangevuld met bronnen als 'Theorieboek Jeugdliteratuur voor de beroepspraktijk' (tweemaal), de Overijsselse Bibliotheekdienst Nijverdal en Biblioservice Gelderland.

We concluderen dat de mediatheek van de Pabo de bron is die studenten leren kennen tijdens hun opleiding. Deze gegevens zijn teleurstellend te noemen. Het gebruik van de mediatheek valt weg als de studenten afstuderen. Dit duidt er mogelijk op dat als de studenten eenmaal een eigen klas hebben, zij niet zullen weten welke bronnen hen ter beschikking staan.

Doelen

Voorts bevatte de vragenlijst een aantal doelen die men kan nastreven als men voorleest. Aan de Pabo-docenten is gevraagd aan te geven in welke mate deze doelen in de programma's aan de orde komen. De resultaten staan in tabel 7.

Tabel 7: Aandacht voor doelen

0= geen aandacht; 1 = heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

Wie in het basisonderwijs voorleest, kan daar verschillende doelen mee hebben. In hoeverre wordt in uw programma aandacht besteed aan de volgende doelen?	M	SD	tamelijk/ heel veel
a. kinderen nieuwsgierig maken naar boeken	4.14	1.01	81
b. diversiteit vergroten (auteurs, genres en vertelstijlen)	3.76	1.04	67
c. de leeskeuzes van kinderen verbreden	3.86	.91	71
d. de woordenschat van kinderen uitbreiden	3.62	0.86	57
e. kinderen een zekere culturele bagage meegeven	3.67	.91	62
f. anders, namelijk	4.50	.71	9

Het blijkt dat bijna 80% van de Pabo-docenten in hun programma flink veel aandacht besteedt aan het eerst genoemde doel: kinderen nieuwsgierig maken naar boeken (a). Het verbreden van de leeskeuzes (c) is een goede tweede: 71% van de docenten geeft aan dat in hun programma hieraan veel aandacht wordt besteed. Direct daarop volgen: de diversiteit vergroten (b), kinderen een zekere culturele bagage meegeven (e) en de woordenschat van kinderen uitbreiden (d).

Ook nu vormen de items een schaal (coëfficiënt $\alpha = .72$). Ook dit betekent dat de antwoorden op de verschillende vragen met elkaar samenhangen. Anders geformuleerd: veel (of weinig) aandacht voor het eerste doel betekent ook veel (of weinig) aandacht voor het tweede doel en vice versa.

De 'doelenlijst' bleek redelijk compleet te zijn. Slecht twee respondenten vulden de lijst aan: fantasie ontwikkeling (creativiteit bevorderen) en leesplezier/leesbeleving.

We concluderen dat de belangrijkste doelen zijn: kinderen nieuwsgierig maken naar boeken en de leeskeuzes van kinderen vergroten. Als een (toekomstige) leerkracht van het basisonderwijs deze doelen wil realiseren, moet hij ons inziens niet alleen kennis hebben van verschillende verhaalgenres, maar ook van elk type een aantal boeken gelezen hebben. En hier lijkt het aan te schorten. Gezien het beperkte aantal boeken dat studenten moeten lezen, is het te verwachten dat niet elk genre een eigen plek krijgt bij studenten. Bovendien zagen we dat de meeste verhaalgenres in de Pabo-programma's karig aan bod komen. Uitsluitend aan prentenboeken en poëzie wordt veel aandacht besteed (zie tabel 4).

Het prentenboek is vooral een genre die in de eerste twee jaren van het basisonderwijs toepasbaar is. Om de leeskeuzes van leerlingen in de midden- en bovenbouw te vergroten, is een breder aanbod van genres nodig. Deze komen in de programma's echter maar minimaal aan bod. Deze gegevens zijn een aanwijzing dat de middelen die men hanteert (de inhoud van de onderwijsprogramma's) onvoldoende aansluiten bij de doelen die men wil realiseren.

Auteurs, verhaalgenres en vertelstijlen

Er bestaan diverse manieren om kinderen kennis te laten maken met verschillende auteurs, verhaalgenres en vertelstijlen. Daarom is in de vragenlijst een aantal manieren aan de docenten voorgelegd met de vraag in hoeverre deze in hun programma aan bod komen. De resultaten staan in tabel 8.

Tabel 8: Manieren om kinderen kennis te laten maken met auteurs en verhaalgenres

0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

Er bestaan diverse manieren om kinderen kennis te laten maken met verschillende auteurs, verhaalgenres en vertelstijlen. In hoeverre wordt in uw programma aandacht geschonken aan de volgende manieren?	M	SD	tamelijk/ heel veel
a. pakkende boekfragmenten selecteren en voorlezen	3.57	1.03	62
b. met kinderen boeken, poëzie of korte verhalen bespreken	3.67	.73	52
c. kinderen laten voorlezen uit hun favoriete boeken	3.05	1.07	38
d. kinderen opinies laten vormen over hun favoriete boeken	3.29	.72	43
e. leesbevorderende projecten organiseren of onder de aandacht brengen (bijv. De Nationale Voorleeswedstrijd)	2.95	1.16	38
f. kinderen laten luisteren naar verhalen op cassettes	2.11	1.41	16
g. anders, namelijk	4.50	.71	9

In het merendeel van de Pabo-programma's besteedt men tamelijk tot heel veel aandacht aan het selecteren en voorlezen van pakkende boekfragmenten (a) om kinderen in aanraking te laten komen met verschillende auteurs, verhaalgenres en vertelstijlen. In de helft van de programma's wordt veel aandacht geschonken aan het bespreken van boeken met kinderen (b) en respectievelijk iets minder en meer dan 40% scoren manieren als kinderen laten voorlezen uit hun favoriete boeken (c) en kinderen over hun favoriete boeken opinies laten vormen (d).

In bijna 40% van de Pabo-programma's wordt er veel aandacht besteed aan leesbevorderende activiteiten zoals De Nationale Voorleeswedstrijd. Een zelfde percentage besteedt hieraan geen tot vrij weinig aandacht. Bovendien blijkt dat in een ruime meerderheid van de programma's er geen of heel weinig aandacht is voor het laten luisteren naar verhalen op cassettes.

De samenhang tussen de antwoorden is vrij laag (coëfficiënt $\alpha = .42$). Dit betekent dat veel aandacht voor vraag a (pakkende boekfragmenten voorlezen) kan samengaan met heel weinig aandacht voor vraag b (met kinderen boeken bespreken) of vice versa.

Eén docent heeft de 'manierenlijst' aangevuld met twee eigentijdse middelen: CD-rom en Internet, een ander brengt 'vertellen naar aanleiding van boeken' onder de aandacht. We concluderen dat in het merendeel van de Pabo-programma's men veel aandacht besteedt aan het selecteren en voorlezen van pakkende boekfragmenten en aan het bespreken van boeken met kinderen om hen in aanraking te laten komen met verschillende auteurs, verhaalgenres en vertelstijlen.

Het ontwikkelen van een eigen smaak

Er bestaan diverse manieren om bij kinderen een eigen smaak te ontwikkelen. In de vragenlijst zijn we nagegaan welke manieren in de Pabo-programma's aan de orde komen. De resultaten staan in tabel 9.

Tabel 9: Manieren om kinderen een eigen smaak te laten ontwikkelen

0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

Er bestaan diverse manieren om kinderen te helpen een eigen smaak te ontwikkelen. In hoeverre wordt in uw programma aandacht geschonken aan de volgende manieren?	M	SD	tamelijk/ heel veel
a. ingaan op de inhoud van een verhaal	3.71	.85	57
b. ingaan op verhaaltechnische aspecten	3.14	1.01	33
c. ingaan op mooie of juist lelijke formuleringen	2.60	1.27	35
d. reflecteren op (fragmenten uit) jeugdboeken	3.35	.93	50
e. anders, namelijk	4.00	.00	5

Uit tabel 9 blijkt dat de studenten een aantal manieren leert kennen om bij kinderen een eigen smaak te laten ontwikkelen. De meeste aandacht krijgt: ingaan op de inhoud van een verhaal (a). Ook het reflecteren op jeugdboeken (d) krijgt in de helft van de programma's veel aandacht. Ingaan op verhaaltechnische aspecten (b) of het ingaan op mooie of juist lelijke fragmenten (c) zijn manieren die beduidend minder aan bod komen.

De manieren in tabel 9 werd als redelijk compleet ervaren. Slechts één respondent had een aanvulling: de methode van Aidan Chambers. (Deze Engelse jeugdboekenschrijver en ex-docent publiceerde o.a. De Leesomgeving en Vertel eens over gunstige voorwaarden voor het leesproces van kinderen.)

De vragenlijst bevatte ook de volgende vraag:

Krijgen Pabo-studenten de opdracht om voor te lezen tijdens hun stages?

- . nee
- . ja

Deze vraag is door alle Pabo-respondenten positief beantwoord.

Aandacht voor leesbevorderende instanties

Ten slotte is gevraagd in hoeverre de programma's aandacht schenken aan een aantal leesbevorderende instanties. De resultaten staan in tabel 10.

Tabel 10: Aandacht voor leesbevorderende instanties

0= geen aandacht; 1= heel weinig; 2= vrij weinig; 3= niet veel/niet weinig; 4= tamelijk veel; 5= heel veel

Er zijn verschillende instanties die basisscholen kunnen helpen bij het stimuleren van en tot lezen. In hoeverre wordt in uw programma aandacht geschonken aan de volgende instanties?	M	SD	tamelijk/ heel veel
a. boekwinkels	2.38	1.24	19
b. de openbare bibliotheek	3.43	1.08	43
c. de onderwijsmediatheekdienst	2.25	1.45	20
d. Stichting Lezen	2.05	1.32	10
e. NBLC Centrum voor Bibliotheken	2.38	1.32	14
f. Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek (VPNB)	2.76	1.30	24
g. Stichting Nederlandse Kinderjury	3.10	1.12	30
h. Stichting Schrijvers, School, Samenleving	1.90	1.34	10
i. Stichting Krant in de Klas	1.57	1.54	19
j. Stichting Plint	2.15	1.31	10
k. Kinderboekenmuseum (onderdeel van het Letterkundig Museum)	1.43	1.36	14
l. Onderwijsbegeleidingsdiensten	1.57	1.47	14
m. anders, namelijk	4.33	.58	14

Uit tabel 10 blijkt dat de meeste Pabo-programma's weinig aandacht schenken aan leesbevorderende instanties. De openbare bibliotheek (b) krijgt nog de meeste aandacht: in ruim 40% van de programma's wordt hieraan tamelijk tot heel veel aandacht geschonken. De Nederlandse Kinderjury (g) krijgt in bijna een derde van de programma's ruime aandacht. Alle overige leesbevorderende instanties krijgen in het overgrote deel van de Pabo-programma's maar weinig aandacht.

3 Samenvatting, conclusie, nabeschatting en aanbevelingen

Samenvatting

Slechts een minderheid van de Pabo's (42%) heeft de vragenlijst beantwoord. Dit betekent dat er geen algemeen geldende conclusies uit het onderzoek getrokken kunnen worden. Met name omdat we niet weten of de Pabo's die aan het onderzoek hebben deelgenomen representatief zijn voor alle Pabo's in Nederland. Een niet onaannemelijke veronderstelling is namelijk dat juist actieve Pabo's op het gebied van kinderboeken en jeugdliteratuur de vragenlijst hebben geretourneerd. Dit laatste kan betekenen dat de onderzoeksresultaten wellicht een te positief beeld schetst van de plek van voorlezen en jeugdliteratuur in het algemeen.

Als we de resultaten van het onderzoek samenvatten komt een aantal zaken naar voren.

Doelen. De programma's van de Pabo's zijn eensluidend over de doelen die zij nastreven ten aanzien van voorlezen en jeugdliteratuur. Het belangrijkste doel is: kinderen nieuwsgierig maken naar boeken. Maar liefst in 80% van de Pabo-programma's wordt aan dit doel veel aandacht besteed. Ook het verbreden van de leeskeuzes en het benadrukken van de diversiteit in auteurs, genres en vertelstijlen zijn belangrijke doelen. Respectievelijk bijna drie kwart en twee derde zegt aan deze doelen tamelijk tot heel veel aandacht te schenken. Minder eensluidend is men over doelen als: kinderen een zekere culturele bagage meegeven en het uitbreiden van de woordenschat. Maar ook deze doelen krijgen op een meerderheid van de Pabo's ruime aandacht, respectievelijk 62 en 57% van de docenten geeft aan hier tamelijk tot heel veel aandacht aan te besteden.

Invulling doelen

Programma. De Pabo-programma's zijn minder eenduidig over de wijze waarop deze doelen kunnen worden bereikt. De activiteit 'pakkende boekfragmenten selecteren en voorlezen' scoort het hoogst: zes van de tien Pabo's geven dit een belangrijke plek. In de helft van de Pabo-programma's wordt veel aandacht geschonken aan het bespreken van boeken met kinderen. Overige manieren om kinderen kennis te laten maken met auteurs en verhaalgenres komen minder vaak voor in de programma's, zoals: kinderen laten voorlezen uit of opinies laten vormen over hun favoriete boeken, leesbevorderende projecten onder de aandacht brengen of kinderen laten luisteren naar verhalen op cassettes.

Ontwikkelen eigen smaak. Over het algemeen staat in de programma's weinig over de wijze waarop men kinderen kan stimuleren tot het ontwikkelen van een eigen smaak. Alleen 'ingaan op de inhoud van een verhaal' en 'reflecteren op boeken' worden door een meerderheid van de Pabo's vaak genoemd, in respectievelijk 57 en 50% van de programma's.

Genre. Het genre prentenboek staat in alle Pabo-programma's op de agenda. Op 80% van de Pabo's wordt aan dit type boek veel aandacht besteed. Andere verhaaltypen, zoals dierverhalen, griezelverhalen, reisverhalen en geschiedverhalen worden weinig genoemd

Zelf lezen. In alle Pabo-programma's is het zelf lezen van kinderboeken een onderdeel. Het aantal jeugdboeken dat studenten moet lezen wisselt sterk. Zo zijn er Pabo's waar studenten maximaal 20 jeugdboeken lezen, maar er is ook een Pabo waar ruim 80 boeken op het programma staan.

Bronnen. De mediatheek van de Pabo blijkt de bron die studenten leren kennen tijdens hun opleiding: drie kwart van de Pabo's noemt de mediatheek als belangrijke bron van informatie. Alle andere bronnen worden minder onder de aandacht van de studenten gebracht, zoals de openbare bibliotheek, de boekhandel, materiaal van uitgevers en kranten. In de Pabo-programma's wordt weinig melding gemaakt van het bekendmaken van de studenten met leesbevorderende instanties.

Conclusie

De belangrijkste doelen die de Pabo-programma's ten aanzien van voorlezen en jeugdliteratuur nastreven zijn: kinderen nieuwsgierig maken naar boeken en de leeskeuzes van kinderen vergroten. Om beide doelen in de praktijk te kunnen realiseren, zou men verwachten dat Pabo-studenten een flink aantal jeugdboeken (moeten) lezen van verschillende verhaalgenres. Uit onderzoek blijkt dat op ruim 80% van de Pabo's studenten maximaal 20 jeugdboeken lezen tijdens hun vierjarige opleiding. Verder blijkt dat het aantal boeken dat studenten (moeten) lezen voor de onder- en bovenbouw van het basisonderwijs sterk met elkaar samenhangt. Anders geformuleerd: als studenten veel (of weinig) boeken (moeten) lezen voor de onderbouw van het basisonderwijs, doen ze dit ook voor de bovenbouw. Dit betekent dat er nieuwe leerkrachten op de arbeidsmarkt verschijnen met een verschillende basis aan eigen kennis van jeugdboeken (soms nog geen drie boeken per leerjaar), en leerkrachten waarbij deze basis (relatief gezien) fiks breder is (maximaal negen gelezen boeken per leerjaar).

Een ander opvallend resultaat is dat in de meeste Pabo-programma's vooral aandacht wordt besteed aan de genres prentenboeken en poëzie. Het prentenboek is een genre dat vooral in de onderbouw van het basisonderwijs toepasbaar is. Verhaalgenres die in de midden- en bovenbouw goed bruikbaar zijn, krijgen minder aandacht. Zoals griezelverhalen, dierverhalen of strips. Dit betekent dat nieuwe leerkrachten voor de midden- en bovenbouw minder opgeleid zijn met betrekking tot juist die genres die bij hun leerlingen in trek zijn. Deze gegevens zijn een aanwijzing dat de inhoud van de programma's mogelijk niet altijd aansluiten bij de doelen die de Pabo wil realiseren.

De mediatheek van de Pabo is de bron die studenten leren kennen tijdens hun opleiding. Andere bronnen, zoals bijvoorbeeld de gids BOEK EN JEUGD, vaktijdschriften, de bibliotheek, de kinderboekhandel of materiaal van uitgevers worden minder gericht onder de aandacht gebracht. Bekeken zou moeten worden of studenten in voldoende mate hun weg weten te vinden als de mediatheek na hun afstuderen wegvalt.

Nabeschouwing en aanbevelingen

Hoe gaan we nu verder? Voorzover er conclusies aan het onderzoek zijn te verbinden, blijken de gestelde doelen en de uitwerking in de praktijk niet altijd op elkaar aan te sluiten. Valt hierin verbetering aan te brengen? Waar richten we ons dan op? En hoe gaan we te werk?

Een brainstormronde met de stuurgroep die Stichting Lezen instelde in het kader van De Nationale Voorleesdag leverde de volgende aandachtspunten op:

- Voorlezen moet ook in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs worden gestimuleerd.
- Oog voor de eigen leescultuur van de studenten. Als een student zelf graag leest en goed op de hoogte is van het boekenaanbod, zal dat zeker zijn uitstraling op de klas hebben.
- Voorlezen is niet gebonden aan het vak Taal. Ook bij de zaakvakken kan voorlezen van zowel fictie als non-fictie een prima werkvorm bieden.
- Bij de keuze van voorleesteksten moet rekening worden gehouden met de multiculturaliteit binnen de klas.

Vertaald naar de praktijk bieden deze punten de volgende overwegingen:

- Voor de Pabo: wat geven wij de student aan 'bagage' mee? Hoe kan lezen worden geïntegreerd bij zaakvakken? Hoe passen longitudinaliteit en multiculturaliteit in het programma?
- Voor het basisonderwijs: wordt de stagiair en beginnende leerkracht voldoende ruimte geboden om voorlezen ook in de hogere klassen in zijn lessen te integreren?
- Voor de lees bevorderende instellingen: hoe maken wij ons aanbod zichtbaarder?

Hoe deze aandachtspunten een concrete vorm kunnen krijgen, wordt in nader overleg met de stuurgroep uitgewerkt.

Stuurgroep

Henrieke Abrahamse, Projectbureau Schoolbibliotheek 2000 Jan Arts, KPC Groep

Rudy Beernink, SLO (Vakcurriculum Nederlands voor de Pabo)

Marieke van Dormolen, Stichting Lezen (notulen)

Mayke van Keep, Van Keep en Partners (mede namens stichting CPNB)

Martine Letterie, redacteur

Casper Markesteijn, Pabo Dordrecht

Elly Nannings, NBLC

Harry Paus, SLO (Vakcurriculum Nederlands voor de Pabo)

André Petter, Landelijk Overleg Pabo-studenten

Lia Reedijk, Kinderboekhandel Utrecht (namens de boekhandels)

Erika Scheenjes, Stichting Lezen (voorzitter)

John Verhallen, Landelijk Overleg Lerarenopleidingen Basisonderwijs